

EL MODEL ECONÒMIC DE CATALUNYA. QUIN MODEL?

Guillem López-Casasnovas

Catedràtic d'Economia de la Universitat Pompeu Fabra.

COMENTARIS INTRODUCTORIS

Utilitzar el 'pinyó fix' a l'anàlisi de la realitat socio-econòmica fa, en general, per una mala prognosi de qualsevol sigui l'àmbit estudiat. I és que si el prejudici o el tòpic domina sobre l'observació de les dades es fa molt difícil diagnosticar de manera robusta i coherent l'estat de coses. Tot i que és prou reconegut que a l'economia no hi han veritats absolutes, resulta avui a Catalunya extremadament difícil anar contracorrent dels tòpics instal·lats.

En aquest sentit, si observem per un moment des de fora el teixit de la societat catalana, aquest resulta bastant espès. Es constaten imbricacions socials diverses, que van de la política al món dels negocis, dels col·legis on s'eduquen a les societats esportives de lleure, fins i tot en el parentiu!. Aquesta interrelació és a vegades valorada com un actiu per a l'estabilitat política i reflecteix un pseudo capital social, però també suposa inconvenients: Com dèiem, pot acabar generant un entrebanc per al progrés, a la innovació, a la lliure circulació de les idees.

Un primer registre

Es ben cert que l'economia catalana ha mostrat un registre satisfactori de creació de renda. L'empresa catalana ha vist augmentar la rendibilitat neta del seus actius, de la mateixa manera que ho ha fet el palanquejament real i la rendibilitat dels fons propis. Per això sens dubte els interessos del finançament, a la baixa (de representar el 14% del valor afegit l'any 1993 al 3% l'any 2000) n'han sigut factor important. Destaca igualment la creixent activitat exportadora de l'economia catalana. En els darrers deu anys, la ratio vendes a l'exterior sobre vendes totals s'ha duplicat, passant del 15.6% al

29.3%. En conjunt, l'escalada relativa de posicions de renda de Catalunya dintre del conjunt de regions europees ha sigut sens dubte remarcable.

Aquest creixement, però, es basa en una confluència de factors de dubtosa replicabilitat en el temps, ni per la conjuntura ni pels factors estructurals als que s'associa. Si és així, el seu futur no es pot considerar suficientment sòlid i robust, per a poder baixar la guàrdia, i més en el context d'una Europa ampliada. De fet, l'anàlisi en termes de benestar social que d'aquest creixement se'n deriva mostra un panorama amb algunes incerteses. I és que el creixement de la renda per càpita catalana es produeix a un cost considerable en termes de benestar comunitari. I ha de ser el benestar social i no la macroeconomia el *leif motiv* de l'actuació dels polítics.

Més enllà de les xifres

Efectivament, l'economia catalana 'va bé', però va bé malgrat un cúmul de circumstàncies (un sector públic 'coix', amb pressió fiscal de país desenvolupat i infraestructures 'de segona'), gràcies a un sobre-esforç permanent de la societat catalana (autònoms que hi posen moltes hores i treball; empresaris que no tenen la vida fàcil – més d'empresa que els que són 'de palau'; treballadors que sacrifiquen un millor espai social a la necessària competitivitat empresarial; famílies en les que tots treballen, corren tot el dia i paguen factures arreu per serveis substitutius...), i que fa tot plegat una societat amb un pitjor benestar 'residual' que el que semblen reflectir les xifres agregades. En definitiva, el que la societat catalana pot estar sacrificant avui per a la creació de riquesa, implica un cost prou elevat en termes d' "estrès social" com per a que puguem considerar-ne totalment satisfactori el seu balanç cost-benefici¹.

Així, les xifres de renda no ens ho diuen tot sobre la realitat del benestar dels catalans. Per exemple, no ens diuen

¹ - El detall de l'argumentació anterior es pot trobar en el llibre editat per Jacint Ros i Josep Ma Jové, 'Catalunya una Societat massa limitada', editat per Angle editorial, l'any 2003.

- (i) del cost elevat d'un creixement material important que s'ha de realitzar sobre la base de la generació de renda primària -més que no beneficiant-se de la seva distribució (subvencions a les famílies)-,
- (ii) d'una taxa de creixement vegetatiu inferior fins i tot a la de reposició, i amb un retard considerable de la natalitat a l'etapa de fertilitat de les parelles (amb les conseqüències no sempre tangibles que d'això últim se'n deriva),
- (iii) de taxes d'ocupació i activitat més elevades –per exemple, amb l'aportació del treball dels diferents membres de la unitat familiar-, i així amb efectes indirectes en el suport familiar de petits i grans i en el funcionament de la llar,
- (iv) de processos migratoris que porten retardada l'aparició de problemes (de cohesió social i de pèrdua de identitat segons com es tractin, i per les càrregues socials que poden generar efectes a futur),
- (v) de suportar un cost relatiu de la vida molt elevat, que el pateixen en major mesura els vells (pensionistes) i joves (en un mercat laboral precari), en tot cas amb una cistella de necessitats de despesa superior a la mitjana de l'Estat. Aquest diferencial, tot i que reconegut, no l'incorporen ni les assignacions pressupostàries públiques ni la negociació sindical en el marc d'un veritable espai social català,
- (vi) i d'un sector públic sobre el territori 'coix', que indueix a la substitució del suport social d'activitats públiques per privades, familiars o individuals, davant la insuficiència notòria del finançament de la Generalitat de Catalunya que no es correspon al nivell de desenvolupament social abastat per Catalunya.

El nou context europeu

L'anterior situació ve, a més, afectada pel que puguin suposar els efectes de la nova Unió Europea, en la que els fons redistributius externs que rep avui l'Estat espanyol, tot

i reduint-se, poden acabar generant encara una pressió més elevada sobre les càrregues que assumeix ja avui Catalunya, amb el seu dèficit fiscal amb la resta de l'Estat. O la reducció/minoració del paper de les regions, tal com preveu la proposta de Constitució Europea, per la que, qui no hi és present (com és el cas de les nacions sense estat), queden mortalment a l'albir dels governs actuals que defensen d'aquesta manera les seves alíquotes de poder. O la dificultat, renúncia potser definitiva, en una Europa ampliada com la que ens aveïna, a una major confluència de les polítiques de benestar que, per reducció a l'absurd, esdevenen infactibles a la vista de les disparitats de desenvolupament avui ja presents, amb la desnaturalització a més que en suposa la presència de l'estat turc, també avui en portes.

ONSOMI CAPA ONANEM

Per tal de poder valorar quina és la situació de Catalunya i cap a on evoluciona necessitem conèixer quins són els referents, quin és el context comparatiu. Com ja s'ha mencionat anteriorment, el marc referencial de Catalunya és doble: l'Estat Espanyol i Europa.

Un primer cop d'ull a les taxes de creixement des de 1986 ens situa en una situació per sobre la mitjana europea i espanyola, tot i que és destacable la major sensibilitat als cicles econòmics respecte la resta de l'Estat: major creixement en èpoques expansives, i crisis més marcades en èpoques recessives.

L'evolució dels últims anys en el marc europeu es pot considerar prou bona: Catalunya es situa entre les 25 regions europees que han experimentat un major creixement d'entre les més de 300 existents. Aquest camí ha situat Catalunya a una renda per càpita (ajustada per poder de compra) lleugerament superior a la mitjana europea. Tot i això, és important fer dues consideracions, ja apuntades en part anteriorment: Europa s'ha caracteritzat recentment per unes taxes de creixement força baixes; i en segon lloc, el marc de referència europeu serà força diferent amb l'entrada de nous estats membres (amb un fort impacte sobre quina serà la renda mitjana de la nova UE, per exemple).

Si situem Catalunya en el context espanyol, la tendència és igualment positiva, tot i que val la pena diferenciar dos períodes. Entre el 1985 i el 1996 Catalunya ha experimentat

unes taxes de creixement superiors a les del conjunt de l'Estat (4,1 i 3,3, respectivament). En canvi, de 1997 al 2001, es constata un cert procés de convergència: la renda per càpita de Catalunya passa de ser un 22,4% més alta que l'espanyola, a un 19,4%.

Per avaluar numèricament la situació de l'economia catalana respecte l'Estat Espanyol és revelador observar com el diferencial positiu català inicial es redueix ostensiblement quan s'utilitzen dades que representen més fidelment quins són els nivells de benestar real. Per visualitzar aquest procés ens fixarem en les dades del 2001:

1. El diferencial positiu català és ja prou conegut per tothom, i ve determinat per una major renda primària (PIB) per càpita de Catalunya respecte la mitjana estatal (20,4% superior). És a dir, sense considerar l'efecte redistributiu del sector públic espanyol, els catalans gaudirien d'una renda un 20% més alta que la mitjana dels espanyols.
2. L'efecte redistributiu territorial del sector públic espanyol és fàcilment capturable a través de les dades de Renda Familiar Bruta Disponible². Amb la renda disponible per càpita ja capturem la intervenció del sector públic, i veiem que la Catalunya redueix clarament distàncies respecte la mitjana estatal (13,3% superior), explicable pel dèficit fiscal històric que pateix Catalunya.
3. Un tercer i últim pas és ajustar aquesta renda disponible pel nivell de preus. Catalunya té un nivell de preus superior a la resta de l'Estat Espanyol, i això fa que a igual renda els catalans tinguin un poder adquisitiu inferior. Aquest ajust fa que el diferencial positiu de Catalunya que inicialment havíem considerat com més que notable, es relativitzi de forma considerable: la renda disponible per càpita dels catalans ajustada per poder de compra és tan sols un 6,5% a la mitjana de tot l'Estat.

Aquest doble procés d'ajust (per l'actuació del sector públic i per la diferència en preus) fa que la posició de Catalunya al *ranking* estatal varii de forma important i trenqui molts

² Extreta de "Cuenta de Renta de los Hogares 1995-2001", INE

dels tòpics preestablerts. En CC.AA. com Aragó o la Rioja que tenen una renda primària per càpita inferior, els seus habitants disposen d'un major poder adquisitiu que els catalans (Quadre 1).

Quadre 1. Posició relativa de Catalunya a l'Estat Espanyol segons els indicadors (2001)								
	PIB CÀPITA¹		RBD CÀPITA¹		RFBD PPP CÀPITA²		RBD PPP CÀPITA³	
1	MAD	133,25	PBA	124,57	ARA	115,3	MAD	118,2
2	BAL	126,87	NAV	122,24	MAD	115,1	PBA	117,4
3	NAV	126,17	BAL	121,90	NAV	113,6	BAL	115,8
4	PBA	124,88	MAD	118,58	RIO	113,3	RIO	114,8
5	CAT	120,38	RIO	116,88	BAL	108,6	ARA	114,2
6	RIO	114,59	CAT	113,30	CAT	108,6	NAV	107,7
7	ARA	107,01	ARA	110,74	PBA	107,1	CAT	105,8
8	CANT	97,22	CANT	103,14	CLM	106,4	CANT	104,2
9	VAL	96,27	CILL	99,88	VAL	99,5	CILL	103,7
10	CAN	95,12	VAL	97,64	CANT	97,9	VAL	98,3
11	CILL	91,82	AST	92,99	GAL	97,2	CAN	94,3
12	AST	85,66	CAN	92,54	CILL	95,4	AST	91,6
13	MUR	84,19	CIM	92,13	AST	95,0	CLM	91,6
14	CIM	82,70	GAL	86,05	CIM	94,5	MUR	87,2
15	CLM	80,30	MUR	85,65	EXT	88,5	GAL	86,9
16	GAL	79,05	CLM	85,00	CAN	86,3	AND	84,2
17	AND	74,23	AND	80,85	AND	83,6	EXT	83,3
18	EXT	64,27	EXT	74,13	MUR	83,2	CIM	

Font: (1) INE (2) FUNCAS (3) IDESCAT i INE

Notes: RBD: Renda Bruta Disponible, RFBDD PPP: Renda Familiar Bruta disponible ajustada per poder de compra, AND: Andalusia, ARA: Aragó, AST: Astúries, BAL: Balears, CAN: Canàries, CANT: Cantàbria, CAT: Catalunya, CIM: Ceuta i Melilla, CLM: Castella La Manxa, CILL: Castella i Lleó, EXT: Extremadura, GAL: Galícia, MAD: Madrid, MUR: Múcia, NAV: Navarra, PBA: País Basc, RIO: La Rioja VAL: Comunitat Valenciana.

Aquest procés d'ajustament, que fa explícit que la renda primària per càpita no és un indicador prou fiable del benestar dels catalans és degut a una sèrie d'especificitats que són presents a Catalunya i que, tot i haver-les ja esmentat, val la pena de desatacar:

Preus més alts. El que costa 100 a la resta de l'Estat, costa 107 a Catalunya³, diferencial empès, sobretot, pel cost dels lloguers, l'ensenyament primari i els serveis mèdics, que entren en la despesa del consumidor. Hi ha exemples molt il·lustratius d'aquest diferencial de preus i que incideixen directament sobre el benestar dels catalans, com un major preu dels pisos (29% superiors) o el preu de l'aigua, que a Catalunya duplica el de la major part de CC.AA..

Dèficit fiscal històric (entre el 8 i el 10% del PIB anual). Una clara descompensació entre el que l'Estat paga a Catalunya i el que rep en forma de despesa i/o inversió pública: Catalunya suporta tipus impositius mitjans clarament per sobre del que correspon a una valoració proporcionada de la seva renda relativa per càpita, que es compleix per a la resta de CC.AA., excepte per a Extremadura per la part de qui menys aporten, tot i descomptant la seva menor renda relativa⁴.

MAJOR BENESTAR? A QUIN PREU?

Més enllà de l'obligada revisió de les dades numèriques, les quals ja ens han ajudat a reconsiderar la posició de Catalunya dins l'àmbit estatal, és bo plantejar-nos aspectes de caire més qualitatiu: la renda per càpita és un indicador fiable de benestar? Quin cost assumeixen els catalans per tal de generar aquest benestar "suplementari" en relació al conjunt de l'Estat?.

³ Anuari Social de la UGT (2003)

⁴ Calonge i Manresa, FBBVA (2001)

El primer que caldri plantejar-se és la possibilitat que la renda per càpita catalana estigui sobreestimada. Aquests dubtes rauen en la més que possible infravaloració del *denominador* (la població) en el cas de Catalunya, i obren dues preguntes de difícil resposta: i) quina hauria sigut la renda per càpita si la natalitat no hagués sigut anormalment baixa ?, ii) quina seria la renda per càpita de cada una de els CC..A.A. si s'incorporessin tots els immigrants no legalitzats ?. Per altra banda també ens podem plantejar la validesa del *numerador* (la renda): no s'hi inclouen unes prestacions públiques en espècie que en el cas de Catalunya es mostren clarament insuficients. Són preguntes que ens serveixen, si més no, per posar parcialment en dubte les dades oficials de renda per càpita com a indicadors vàlids de benestar.

Hi ha diversos aspectes que ens fan creure que aquest cost és força important:

- Una major activitat laboral. Catalunya genera un 20% més de renda que la mitjana espanyola, amb un 13% més de població ocupada que la mitjana estatal de població ocupada (Madrid un 33% més de renda amb tant sols un 10% més). Es a dir, un punt percentual més que el que ens correspon per població activa: uns 60 mil llocs de treball addicionals. A part, la renda a Catalunya es genera amb més treball: un rati sous i salaris sobre pretacions socials el 18% per sobre la mitjana estatal.
- Major inseguretad laboral. El mercat laboral català té un component de risc més elevat, tant si el mesurem per l'índex de burocratització (personal al servei de les AA.PP. sobre els ocupats totals: un 9% a Catalunya, un 19.5% a Madrid, un 21% a Extremadura), com per la composició de rendes de professionals autònoms i/o rendes mixtes i del capital sobre el total.

En conseqüència, es genera un presumpte benestar superior a la mitjana espanyola a costa d'un major 'estrés social', on les mancances en l'oferta pública en polítiques socials són cobertes pel sector privat (per exemple els serveis sanitaris i educatius). Per a veure aquesta presència insuficient del sector públic a Catalunya, només cal analitzar el percentatge de renda transferida per l'actuació del sector públic a les economies familiars: a Andalusia el 1985 i 1998 es situava entre els 8 i 10 punts positius de les rendes totals, entre el 16 i el 11 a Extremadura, entre el 8 i el 11 a Múrcia, el 2 i el 4 a la

Comunitat Valenciana, etc., mentre que se situava entre el 2 i el 3% , però ara en negatiu, per a Catalunya.

Aquest dèficit en polítiques socials públiques és particularment greu si considerem que a Catalunya hi ha un problema diferencial greu de pobresa relativa. Els valors dels nivells de pobresa greu (la d'aquells que tenen rendes d'entre el 15 i el 25% de la mitjana) i el grau de precarietat (que inclou la població situada entre el 50 i el 35% de la renda mitjana), ambdós es situen per sobre de la mitjana espanyola: el 17.7 envers el 14.2% i el 41.0 envers el 37.6% respectivament. Per altra banda, el percentatge d'aturats desprotegits (és a dir, aquells que viuen en llars que manquen d'ingressos laborals directes o indirectes: ingressos del treball, prestacions per desocupació o pensions de qualsevol tipus) és superior a Catalunya que a la mitjana espanyola (8.7% en front del 6.5%).

LES ORIENTACIONS DE FUTUR DEL MODEL ECONÒMIC PRODUCTIU

Pel que fa a la composició sectorial, Catalunya palesa una composició sectorial caracteritzada per un pes específic major de la indústria i la construcció. Només Baden-Württemberg i Renània-Palatinat mostren un grau d'especialització industrial més elevat. A Catalunya és on es localitza el 30.9% de la indústria espanyola.

L'evolució de l'empresa catalana es pot considerar força satisfactòria: ha vist augmentar la rendibilitat neta del seus actius, de la mateixa manera que ho ha fet el palanquejament real i la rendibilitat dels fons propis. No hi ha cap dubte que el descens dels interessos del finançament, que han passat de representar el 14% del valor afegit l'any 1993 al 3% l'any 2000, n'han sigut factor important.

És innegable, doncs, que l'economia productiva catalana ha assolit un bon nivell, però és necessari plantejar-se quines són les principals tendències. L'evolució recent revela un progressiu canvi sectorial de l'economia productiva catalana. Tal com es pot veure al quadre 2, el sector serveis ha anat guanyat terreny durant els últims anys en perjudici de la indústria.

Quadre 2. Evolució de la composició sectorial de l'economia catalana (% VAB de Catalunya)			
	1995	1999	2002
Indústria	27,3	26,9	25,5
Serveis	54,4	55,2	56,8

El més preocupant de tots els canvis sectorials que s'han produït recentment és el fet que les branques considerades d'intensitat tecnològica elevada, a la darrera dècada no ha guanyat gairebé pes (entorn del 13%), mentre les de intensitat feble es mouen entre el 56 i el 60% del VAB industrial⁵.

Pel que fa a la tipologia de l'empresa industrial catalana, és important destacar que hi ha més de 600 multinacionals estrangeres instal·lades a casa nostra, amb quasi la meitat de la facturació total de la indústria, el 60% de les exportacions i el 40% de l'ocupació industrial (les 10 més grans generen el 15%, 30% i 9%, respectivament). Una altra dada que confirma el pes de les multinacionals a l'economia productiva catalana, és que hi són presents (amb activitat productiva) 17 de les 40 multinacionals industrials més rellevants del món d'acord amb la seva xifra de negocis⁶. Per bé que aquest fet denota que Catalunya ha sigut capaç d'atraure inversions importants, també dibuixa un mapa empresarial excessivament fràgil en front un canvi de conjuntura.

El grau d'apertura exterior

El grau de apertura de l'economia, mesurada com la proporció que el comerç exterior representa sobre el PIB català, se situa al voltant del 70% (el 32% l'any 1986). Si hi sumem que les exportacions s'han multiplicat entre 7 i 8 vegades en termes nominals entre 1986 i l'actualitat, podem afirmar que els últims anys hem presenciats un procés radical d'obertura de l'economia catalana a l'exterior.

⁵ *Catalunya Futur* (2002)

⁶ Informe del Col·legi d'Economistes per la Generalitat de Catalunya '*Impulsem l'Economia Catalana*', 2002

Aquest fet és indissociable del procés d'integració econòmica a Europa: mentre que el 1985 el comerç amb la Comunitat Europea representava el 45% dels nostres intercanvis exteriors, a l'actualitat representen el 70% de les exportacions i entorn del 60% de les importacions.

Durant els últims anys també adquireix una importància la inversió catalana a l'estranger (entorn de la meitat de la inversió estrangera rebuda per Catalunya), tot i que aquesta xifra oscil·la de manera important entre diferents anys. Tot i aquesta embranzida de la internacionalització de les empreses catalanes, la inversió actual del Principat a l'estranger representa només al voltant del 5% del total d'Espanya (l'any 2000 el 10%), un percentatge molt inferior al que correspon al pes de Catalunya a l'economia de l'Estat.

El balanç en aquest aspecte és prou satisfactori. Actualment a Catalunya ja hi ha prop de vint mil empreses exportadores amb vendes a l'exterior que superen països com ara Grècia, Hungria, Txèquia o l'Argentina. L'any 2001 més de 160 empreses industrials catalanes (d'entre les 300 estimades) tenien plantes de fabricació fora de l'Estat Espanyol. El 1997 només en tenien entorn d'un centenar, el que mostra un important dinamisme tot i no arribant als 10 mil milions d'euros.

Pel que fa a la naturalesa d'aquestes empreses, podem dir que moltes d'elles són de caire familiar, sense participació estrangera en el seu capital social, pertanyents al sector químic, alimentari o metalúrgic, amb risc sovint compartit amb algun soci local, i que diversifica així a l'exterior, els seus mercats naturals.

Com a passiu d'aquest mateix període, s'hauria de remarcar el notable procés de centralització que ha experimentat l'economia espanyola. Entre el 1985 i l'actualitat, de les 500 empreses espanyoles més grans (segons el seu volum de vendes), Madrid és la província que més seus socials d'empreses guanya en termes nets mentre que Barcelona en perd, tot i que les realitats darrera aquest fenomen són força diferents⁷.

⁷ X. Vives, *Nota d'Economia*, 2002

LES INCERTESES PRÒPIES DE L'ORIENTACIÓ DEL MODEL A FUTUR

Hi ha diversos factors que haurien de preocupar a l'economia catalana i que, de fet, són els seus reptes més importants a mig termini, algun dels quals seran abordats amb més detall:

- L'orientació productiva cap al sector serveis
- Els perills de la desindustrialització (deslocalització multinacional)
- La creació d'ocupació i les inversions industrials catalanes fora de Catalunya
- La immigració
- Les relacions de Catalunya amb l'Estat Espanyol. El nou context europeu

L'orientació productiva cap al serveis i la precarització del mercat de treball

Com ja hem constatat anteriorment, l'economia catalana s'està terciaritzant, però el més preocupant és que ho està fent per la banda més perillosa: aquells sectors de l'economia que generen un menor valor afegit ('malaltia baumoliana'). Aquest procés de terciarització va estretament lligat a una precarització del mercat de treball: la població autòctona ocupada creix en el sector turístic i en aquells àmbits relacionats amb la construcció; ambdós sectors amb pobre valor industrial afegit i difícilment sostenibles a llarg termini.

Es percep un deteriorament relatiu del capital humà a mig termini: els joves que entren al mercat comencen a decantar-se per buscar feina de forma imminent (per aconseguir ingressos a curt termini) més que no invertir en la seva formació (augmentant la seva renda potencial futura), per a poder fer front a les necessitats vitals. Aquesta tendència ve impulsada també per les elevades necessitats de consum privat (explicitades recentment per les dades de l'INE). Les feines que es troben, si no s'és molt selectiu, a l'empenta d'una economia amb un creixement orientat als serveis.

Els sectors que satisfan aquestes demandes de treball són principalment la construcció i el turisme, en els quals es requereix una menor formació. Alhora, però, són sectors de baixa productivitat relativa, que competeixen en costos salarials unitaris, i tenen com a coixí (normalment) l'augment de les hores de la jornada de treball. Una altra realitat que

no fa més que posar en dubte, de nou, que les xifres de renda siguin bons indicadors del benestar resultant (residual, net).

La indústria catalana, per altra banda, obre intel·ligentment empreses fora del territori, on troba un major marge de benefici gràcies als menors costos salarials unitaris. Aquest procés d'exteriorització de la producció industrial ens fa qüestionar la rellevància de les xifres d'exportació, quan l'important és quina part de la renda de fora produeixen les empreses catalanes.

La immigració

La importància de l'impacte socio-econòmic a Catalunya de les noves onades immigratòries és innegable. El gran repte de futur ha de ser gestionar amb prou solvència des del sector públic aquest fenomen: els processos migratoris poden comportar l'aparició de problemes en un futur en cohesió social i en pèrdua de identitat segons com es tractin, que poden traslladar-se en un augment de la despesa social.

Altrament, des d'un enfoc estrictament econòmic, s'han de tenir en compte les càrregues socials que poden generar en un futur: com ja s'ha comentat previament, a curt termini la immigració es visualitza relativament més al numerador (la renda generada) del nostre indicador (renda per càpita) que no al denominador (població, considerant nens, vells i altra població no activa). **Ambdós factors no queden enmirallats en la renda per càpita.**

Per tal d'analitzar amb propietat quins són els efectes reals dels fluxes migratoris és prioritari establir quines qüestions considerem rellevants i quines no ho són tant, ja sigui per la seva manca d'interès com per la manca d'implicacions polítiques. Hi ha certs enfocos que, al meu parer, haurien de ser exclosos d'un anàlisi global del fenomen:

- El Cost-Benefici de la immigració. No té sentit intentar quantificar quines són les despeses i els beneficis generats per immigrant (encara menys per grups de procedència). És un punt de partida no només metodològicament problemàtic (no hi ha dades per quantificar efectes tan amplis), sinó que no genera implicacions

polítiques reals: quina és la capacitat real de modificar les polítiques migratòries en funció del resultat d'un cost-benefici?

- Les necessitats de l'empresariat. Un estudi d'impacte global no pot partir de les necessitats i interessos del sector empresarial, que busca únicament (i legitimament) una reducció de costos salarials.
- Els efectes de substitució d'ocupació amb els llocs de treball dels 'autòctons', i sobre els seus salaris relatius.
- Els efectes demogràfics que genera la nova immigració a curt termini.

Cap d'aquests anàlisis parcials del fenomen té la capacitat de generar un *policy-making* que justifiqui l'elecció de les polítiques socials més adients. En canvi, si que poden generar informació d'interès per a la pràctica política les següents consideracions:

- La capacitat agregada de la comunitat d'acollida per absorbir socialment i integrar els nous: dispositius assistencials, requeriments culturals, temporalitat de les obligacions contractuals....
- Trobar l'acompassament òptim de l'empenta immigratòria (*shocks* d'expulsió) en el temps i el territori (llocs de procedència i territoris de destí) amb les necessitats empresarials, l'oferta d'habitatge existent, un accés a l'escolarització homogeni entre centres educatius, amb informació que permeti l'eliminació de part dels costos de transacció que s'assumeixen grupalment i generen finalment 'guetos'.
- Garantir la temporalitat òptima (contra l'efecte permanència a la que es lliguen alguns drets de benestar), a fi i efectes de no trencar el vincle de solidaritat: des de les remeses de diners a la recuperació per part dels països d'origen de part del seu bon capital humà perdut i millorat als països d'acollida.
- Entendre quins són els factors que fan que els immigrants que tenim hagin deixat en primer lloc el seu país i/o que, dels que han marxat, hagin escollit casa nostra i no un altre indret de la Unió Europea. Analitzar des de l'efecte 'crizada' de la societat de

benestar a altres condicionants associables sobre tot a polítiques municipals i d'agrupament familiar.

Les relacions entre Catalunya i l'Estat Espanyol. El nou context europeu

Una de les característiques que ha determinat històricament la relació entre l'Estat i Catalunya ha sigut el dèficit fiscal. El dèficit fiscal suposa un desajust entre els ingressos (molt per sobre de la mitjana) que obté l'Estat a Catalunya i la despesa pública (insuficient) que hi fa l'Estat.

La insuficiència de la despesa pública estatal al llarg de la història es fa patent de múltiples formes i amb tot tipus d'indicadors. L'any 1964 Catalunya compta amb el 17.4% de l'estoc de capital privat i el 11.9% del capital públic espanyol. Les xifres actuals mostren que el període democràtic no ha fet variar massa la conjuntura: són del 18.4% i del 13.9% respectivament.

Com a mitjana dels darrers anys⁸ les dotacions de capital públic social per habitant representen a Catalunya el 88% de la mitjana espanyola. A nivell estatal el pes de la provisió de serveis públics al VAB és del 13%, mentre que a Catalunya és del 9%. La participació del consum públic a la demanda interna és del 16% a l'estat (el 12% per a Catalunya). A Catalunya es registra un pes de persones ocupades per AA.PP. d'un 11%. La participació de la demanda pública total de béns de consum i d'inversió, a la demanda interna de Catalunya era del 15% (la mitjana estatal era d'un 20%).

Aquesta situació d'insuficiència en la despesa pública deriva en una situació paradoxal: haver de pagar doblement per uns serveis que haurien de ser ofertats per les administracions (pagament de peatges, finançament a través d'impostos d'una doble política cultural: la pròpia i la de 'tots' els espanyols,...).

La falta de despesa pública estatal a Catalunya parteix d'un problema estructural de major abast: un excés de centralització de la despesa pública espanyola per part de

⁸ Dades de la *Fundación BBVA*

l'Administració Central, quantificada en un 15% del total⁹ respecte la distribució mitjana de la despesa existent als països federals. En un marc de construcció europea, s'ha de replantejar el paper dels Estats com a administració pública fonamental. De fet, l'entrada a la UE, ja ha suposat algunes renúncies (efectives o potencials) respecte les seves atribucions originals:

- (i) En matèria de preus relatius, el tipus de canvi deixa de ser un instrument dels Estats, i només el diferencial d'inflació es manté, en principi, sota incidència estatal i regional.
- (ii) En matèria de política monetària, l'instrument de modificar el tipus d'interès resta a mans de la UE-BCE amb nul o escàs paper per estats i regions.
 - (iii) pel que fa a la política fiscal:
 - 1- els impostos resten limitats per l'harmonització europea aplicable per igual a competències estatals i regionals.
 - 2- la despesa pública resta més específicament ancorada a les regions i als estats, per aquest ordre, en raó dels graus efectius de descentralització fiscal.
- (iv) en matèria de migracions, el paper de la UE s'està necessàriament reforçant per sobre de l'estatal i regional.

Així, en els nous contextos internacionals, els estats, tal com els coneixem avui, perden dos instruments clau per a l'estabilització de les economies: el tipus de interès i el tipus de canvi. S'imposa una redistribució entre les competències centrals i regionals pel que fa a la necessitat de reforçar els altres mecanismes d'ajustament a nivell que fins ara havien sigut dels estats (bàsicament pel que fa a la política fiscal).

De manera que hom pot interrogar-se si, perdut el paper dels estats com a garants de

⁹ López Casanovas i Castellanos (2003)

l'estabilitat monetària en favor d'una jurisdicció superior, es justifica el seu major rol tutelar a la resta dels terrenys de la política econòmica respecte de les CC.AA. (almenys tal com l'ha vingut a exercir fins el moment).

Per exemple, a l'àmbit de la hisenda pública:

- a) en matèria de *despesa*, què pot fer l'Estat central millor que no pugui fer millor una Comunitat Autònoma en el camp, posem pel cas, de la despesa social, sanitat, educació, habitatge, tenint en compte que la CA és molt més propera a la realitat i necessitats del benestar dels ciutadans?
- b) en matèria d'*ingressos*, què pot imposar ('harmonitzar') la fiscalitat estatal que no pugui fer millor la UE, quan el veritable mercat únic és l'europeu ?.

Aquestes i altres consideracions obliguen a construir un nou federalisme fiscal europeu, avui malmès per la proposta de constitució europea, que hauria de poder acabar dibuixant una hisenda multijurisdiccional:

- Amb una activitat financera *europea* limitada a tots aquells àmbits generadors d'importants externalitats a l'espai social comú (medi-ambient, salut pública, incentius i protecció a la innovació i el desenvolupament, defensa i protecció civil, legislació sobre immigració), tots ells amb elements importants de caracterització com a bens públics.

-i una jurisdicció *local*, de proximitat, i políticament legitimada per a exercir l'autonomia fiscal dintre del marc de l'harmonització europea; però, sobretot, justificada en el subministre de serveis i béns públics locals, vista la seva major eficiència i millor servei al benestar dels individus (sanitat, educació, serveis comunitaris, etc.).

Per tant, eliminades les competències 'per elevació' en matèria d'estabilitat monetària, a qui hauria de preocupar la irrupció del nou federalisme europeu hauria de ser als vells Estats centralitzadors (França, Espanya, Regne Unit), que poden passar a ser qüestionats en la seva mateixa existència pels elevats costos de transacció que representa el manteniment de la seva intermediació entre els poders europeus i locals, sense estar aportant un major valor afegit.

D'aquí el temor que aquesta pèrdua de justificació competencial la suportin els vells estats centralistes amb una reabsorció de competències, constitucionalment amparades en favor de les CC.AA., tot i certes ambigüitats, tal com amenaça avui la llei de coordinació i el pacte per a l'estabilitat.

No obstant, els esdeveniments recents presenten la Unió Europea com un cost afegit més que com una solució per a l'economia catalana:

- Els fons redistributius poden acabar generant encara una pressió més elevada sobre les càrregues que assumeix ja avui Catalunya.
- Aconseguir una major confluència de les polítiques de benestar esdevé gairebé infactible a la vista de les disparitats de desenvolupament i amb la desnaturalització afegida que suposaria la presència de l'estat turc, també avui en portes.
- La reducció/eliminació del paper de les regions, tal com preveu la proposta de Constitució Europea, per la que, qui no hi és present (com és el cas de les nacions sense estat), queden mortalment a l'albir dels governs actuals que defensen d'aquesta manera les seves aliquotes de poder.

RESUM I CONCLUSIONS

En resum, tenim una societat i una economia catalana que 'van bé', *malgrat* un cúmul de circumstàncies (en particular, un sector públic 'coix', amb pressió fiscal de país desenvolupat i infraestructures 'de segona'), gràcies a un sobre-esforç permanent de la societat catalana (autònoms que hi posen moltes hores de treball; empresaris que no tenen la vida fàcil –més els d'empresa que els que són 'de palau'; treballadors que sacrifiquen un millor espai social a la necessària competitivitat empresarial; famílies en les que tots treballen, corren tot el dia i paguen factures arreu per a serveis substitutius...).

Catalunya es troba, avui en dia, amb una economia d'orientació productiva a una cruïlla complicada (procés de terciarització) que no compta amb un sector públic autonòmic potent per a donar-li solc cap a sortides més satisfactòries per a un futur més sòlid.

Es configura així una realitat força complexa: un sector públic insuficient sobre un territori coix. Un sector públic català que és incapaç de respondre a la demanda implícita de més serveis públics que suposa el procés de substitució d'activitats públiques inexistents per privades (sanitat, ensenyament de qualitat,...). És incapaç, en gran part, per la insuficiència notòria del finançament de la Generalitat de Catalunya, molt allunyat del nivell de desenvolupament econòmic de la societat catalana.

Què fer en aquestes circumstàncies.? Una agenda senzilla per una qüestió prou complexa: 1- Facilitar la incorporació de la mà d'obra necessària per als nous projectes empresarials 2- Ajudar la iniciativa incipient ('obstacles fora'), 'hosting' de risc (desgravació total o parcial dels beneficis reinvertits), no a l'empresa terminal 3- Revisar l'educació dels nostres estats de benestar: gent ben formada (sobreformada a vegades) però sense iniciativa empresarials